

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อนมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกของสังคม เพื่อแบ่งสรรและช่วยกันดำเนินกิจกรรมต่างๆอันจะนำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน โดยมีการสื่อสารเป็น สายใยเชื่อมสมาชิกไว้ด้วยกัน และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ส่วนต่างๆของสังคมเดินไปในทิศทางที่พึงปรารถนา พร้อมกันนี้ กฎเกณฑ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น กฎหมาย ขนบ จารีต ประเพณี ได้ถูกกำหนด ขึ้นเพื่อเป็นกรอบหรือแนวการประพฤติปฏิบัติในอันที่จะเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ก่อเกิดเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมประจำกลุ่ม ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

เบื้องหลังกฎเกณฑ์ คือ ปรัชญาหรือแนวคิดหลัก และนอกจากแนวคิดหลัก ยังมีแนวคิดรอง การต่อสู้ทางความคิดที่ต่างกันสองส่วนนี้มีปรากฏให้เห็นตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนานของอารยธรรมมนุษย์ อาทิ จิตนิยมกับปรากฏการณ์นิยม เทวนิยมกับมนุษยนิยม ศาสนากับวิทยาศาสตร์ จิตวิญญาณกับวัตถุ แนวคิดรองจะเติบโตและปรากฏชัดเป็นแนวคิดหลักแทนแนวคิดเดิมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปยังจุดที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ต่อไป ประสบการณ์นิยม (Empiricism) ซึ่งเป็นแนวคิดรองในอารยธรรมตะวันตกยุคแรกและยุคกลาง กลายเป็นแนวคิดหลักในยุคฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม (Renaissance) อันเป็นยุคแห่งการวางรากฐานเพื่อนำไปสู่การปฏิวัติศาสตร์ต่างๆในวิถีตะวันตกในยุคต่อมา โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ และเมื่อวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีเจริญก้าวหน้า สังคมโลกก็ถูกกำหนดการเปลี่ยนแปลงโดยชาติมหาอำนาจทางความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและเศรษฐกิจ วิถีตะวันตกกลายเป็นวิถีสากลที่แผ่อิทธิพลครอบคลุมวิถีชีวิตของคนทั่วโลก โดยมีวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเป็นตัวนำทุนนิยมเป็นตัวเร่งและบริโภคนิยมเป็นตัวรองรับ (เสรี พงศ์พิศ : 2543)

“บริโภคนิยมเป็นศาสนาใหม่” ในทัศนะของสุลักษณ์ ศิวรักษ์ แต่เป็นศาสนาที่ “สะกดให้คนหลงในกิน กาม เกียรติ ในความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย” โดยมีสื่อมวลชนเป็นสถาบันสำคัญที่ส่งเสริมให้คนมีระบบคิดที่สนับสนุนลัทธิบริโภคนิยม

เมื่อความต้องการถูกทดแทนด้วยวัตถุ แต่ความต้องการของคนเป็นสิ่งที่เติมเต็มได้ยาก คนจึงต้องดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่างๆ มาตอบสนองความต้องการที่ไม่สิ้นสุดของตน ผลคือจริยธรรมของบุคคลตกต่ำลง

สร้อยญา พาณิชกุล (2538) กล่าวว่า ความเสื่อมที่มาพร้อมกับความสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ ของสังคมนั้น มาพร้อมกับคำว่า พาณิชย์ เมื่อการค้าได้ก้าวล่วงเข้าสู่ทุกอณูของสังคม แทกรซึมเข้าไปในจิตวิญญาณ จนกระทั่งทำให้เนื้อหาของรูปแบบความสัมพันธ์ด้านที่เคยเป็นความรัก ความนับถือศรัทธา หรือที่เคยเป็นความเกื้อกูลเมตตา ที่มนุษยชาติสร้างขึ้นลดทอนความสำคัญลง ไปจนเสียสมดุล เปลี่ยนไปเป็นการซื้อขายแลกเปลี่ยน เป็นการคำนวณผลได้เสีย กำไร ขาดทุน ซึ่งมีปรากฏออกมาทั้งรูปแบบที่เป็นไปในเชิงพาณิชย์เต็มที่ และที่เป็นกึ่งพาณิชย์คืออยู่ปะปนไปกับความรู้สึกอื่นๆ สังคมจึงเริ่มครุ่นคิดและถามหาสิ่งที่จะมาคานให้เกิดสมดุลขึ้น สิ่งนั้นก็คือ จริยธรรม

จริยธรรมเป็นกลไกควบคุมระบบสังคมในรูปแบบหนึ่งซึ่งถูกสร้างขึ้นเป็นกรอบหรือแนวการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สมาชิกทุกคนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง ครอบคลุมไปถึงระเบียบสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรมตามศาสนา และค่านิยมของคนในกลุ่มสังคมเดียวกัน เราอาจกำหนดความหมายของจริยธรรมได้เป็น 2 นัย คือ

1. จริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลที่พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำ การพิจารณาตัดสินใจ และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาแต่เดิม
2. จริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ เป็นการตัดสินใจ การพิจารณาตัดสิน เป็นคุณธรรมทางจริยธรรมที่มีพื้นฐานอยู่บนการกระทำและเจตคติที่สามารถสังเกตเห็นได้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2529 : 20)

หรืออาจกล่าวได้ว่า จริยธรรมเป็นหลักเกณฑ์การตัดสินความถูกผิดของพฤติกรรม หลักเกณฑ์การประเมินผลดีผลเสียของพฤติกรรม และปฏิกิริยาต่อพฤติกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็พฤติกรรมทางบวกหรือพฤติกรรมทางลบ (ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ, 2531: 6) เป็นกลไกการควบคุม

ระบบสังคมที่ควบคุมจากภายในตัวของแต่ละบุคคลเอง ผู้ที่มีพฤติกรรมตามเกณฑ์จริยธรรมที่สังคมกำหนดขึ้น ย่อมมีความประพฤติอันเป็นที่พึงปรารถนาของสังคม โดยไม่ต้องมีผู้อื่นคอยสอดส่องดูแล

เพลโต (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529: 306) กล่าวว่า จริยธรรมทำให้จิตภายในตัวคนประเสริฐ และโดยที่รัฐคือส่วนขยายของจิต จริยธรรมย่อมมีผลกระทบต่อรัฐหรือประเทศชาติด้วย ดังนั้น รัฐที่มีจริยธรรมหรือคุณธรรมจากการประพฤติปฏิบัติของพลเมืองย่อมเข้มแข็งและมีความสุข ส่วนรัฐที่ขาดจริยธรรมย่อมอ่อนแอและปราศจากความสุข สังคมที่ขาดจริยธรรมที่ค้ำจุนเกื้อหนุนไว้ เพลโตถือว่าเป็นสังคมที่มีโรคร้ายแฝงอยู่ ดังนั้นจึงยอมอ่อนแอสุกร่อนภายในที่ต่างๆ ที่สภาพภายนอกจะดูแข็งแรงมั่นคงก็ตาม

หลักฐานที่แสดงผลเสียแห่งการขาดจริยธรรมมีปรากฏในหนังสือชื่อ *The moral basis of a backward society* โดย Edward C. Banfield (1958: อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529: 307) เกี่ยวกับหมู่บ้านแห่งหนึ่งในตอนใต้ของอิตาลี ซึ่งยากจนและด้อยความเจริญอย่างมาก เนื่องจากคนในหมู่บ้านขาดการรู้จักการร่วมมือร่วมใจ ขาดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ใช้วิธีปฏิบัติแบบที่ Banfield เรียกว่า ทัศนคติครอบครัวนิยมที่ไม่เกี่ยวกับจริยธรรม (*amoral familism*) คือ ไม่มีการแสดงน้ำใจต่อคนอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกของครอบครัวของตน มีความระแวงเพื่อนบ้าน ขาดความมีมิตรจิตมิตรใจ ส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้ไม่เจริญ

จากอดีตถึงปัจจุบัน สังคมมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาเป็นลำดับ จากสังคมบุพกาล ซึ่งมีระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นพื้นฐาน ผู้ยุคศักดินา ซึ่งประชากรมีจำนวนมากขึ้น เกษตรกรรมทวีความสำคัญขึ้น โดยมีที่ดินและแรงงานเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ความสัมพันธ์ในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเจ้าของที่ดินกับแรงงานจึงเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้น จนเมื่อเทคโนโลยีการผลิตเจริญก้าวหน้า การค้าและการอุตสาหกรรมรุ่งเรือง แรงงานก็เดินออกจากภาคการเกษตรมาสู่ภาคอุตสาหกรรมด้วยความหวังว่าชีวิตของพวกเขาจะดีขึ้นกว่าเดิม พร้อมกับสังคมมนุษย์ก็เริ่มเข้าสู่ยุคทุนนิยม

เมื่อการอุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้า การผลิตไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตัวเช่นในอดีตเท่านั้น แต่ด้วยความสามารถในการผลิตที่ทำให้เกิดสินค้าเพื่อมวลชนจำนวนมาก

นี้ ทำให้เกิดการผลิตเพื่อการขายหรือการแลกเปลี่ยนสินค้า โดยมีระบบการเงินช่วยอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยน มีการระดมเงินทุนจำนวนมากก่อตั้งบริษัทและองค์กรผู้ผลิตและบริการเพื่อทำการค้าและแสวงหากำไรขึ้นมากมาย อย่างไรก็ตาม วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในยุโรปและอเมริกาในช่วงปลายทศวรรษที่ 1920 (The great depression) ได้ทำให้ระบบทุนนิยมเรียนรู้ว่าการผลิตไม่ใช่สิ่งสำคัญอีกต่อไป แต่สิ่งสำคัญคือการระบายผลผลิตออกไป

ตลาดกลายเป็นส่วนสำคัญของระบบเศรษฐกิจ โดยมีทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของตลาด และในฐานะที่เป็นผู้บริโภค ก็อยู่ในฐานะที่เป็นเป้าหมายที่ผู้ผลิตพยายามหาวิธีการต่างๆ เพื่อผลักดันสินค้าที่ตนผลิตขึ้นไปสู่มือผู้บริโภค ซึ่งตามแนวคิดบริโภคนิยม อันมีพื้นฐานมาจากระบบทุนนิยม เห็นว่าการบริโภคไม่ได้ขึ้นอยู่กับมูลค่าการใช้สอย (use value) เท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับคุณค่าจากการสื่อความหมายเป็นสำคัญด้วย

อังรี เลอเฟบวร์ (Henry Lefebvre) เห็นว่า สัญลักษณ์ต่างๆ ในสังคมได้เข้ามาบงการและตัดสินใจการใช้ชีวิตของมนุษย์ เช่น คนจะขับรถออกไปหรือหยุดรถอยู่กับที่ตามสัญญาณไฟเขียวไฟแดง เป็นต้น และมีระบบข้าราชการชนิดควบคุมการบริโภค (bureaucratic society of controlled consumption) สร้างภาพลวงให้คนคิดว่าตนมีเสรีภาพ โดยการจัดสรรตัวเลือกที่กำหนดไว้แล้ว (determined choice) หลากๆ ตัวให้คนเลือกและเกิดความรู้สึกว่ามีเสรีภาพ

ฌอง โบคิริยาร์ด (Jean Baudrillard) เห็นว่า การมีความต้องการและการบริโภคนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทั่วไป ระบบความต้องการเป็นผลผลิตของระบบการผลิต สังคมแห่งการบริโภคมอมเมาตัวเองด้วยสัญญาณมากมาย เพื่อให้มนุษย์บริโภคอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

เรย์มอนด์ วิลเลียม (Raymond Williams) เห็นว่า ระบบการสื่อสารคือระบบการสร้างความหมายหรือระบบวัฒนธรรมของสังคม เมื่อปัจจัยการผลิตของระบบการสื่อสารถูกนำเข้าไปสู่การดำเนินธุรกิจในระบบทุนนิยม ทิศทางวัฒนธรรมในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ก็จะดำเนินไปภายใต้การกำหนดของระบบทุนนิยมมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

สื่อมวลชนเป็นช่องทางที่สามารถถ่ายทอดสัญญาณไปยังสมาชิกของสังคมในวงกว้าง และเป็นช่องทางที่องค์กรธุรกิจใช้ถ่ายทอดสัญญาณที่พยายามสร้างภาพพจน์ในสินค้าและวัตถุ สร้างความ

ถูกต้องและสมเหตุสมผลในการครอบครองสินค้า เพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคสนใจ มองเห็นความหมายทางวัฒนธรรมในวัตถุ เกิดความต้องการและหาสินค้ามาไว้ในครอบครองในที่สุด

Mark Liechty (1995 อ้างถึงใน วิกาวิ วิโรจน์พันธ์, 2539 : 28-33) ศึกษาทัศนคติของ Teens ในเมืองกาฐมาณฑุ ประเทศเนปาล พบว่า ทัศนคติได้เสนอแนวทางหลักในเรื่องของแฟชั่นและการส่งเสริมจิตสำนึกในเรื่องแฟชั่น มีการนำเสนอบทความที่กลมกลืนระหว่างความบันเทิงและการโฆษณา และบทความที่เน้นการบริโภคสินค้าเป็นหลักอย่างเห็นได้ชัด ผู้เขียนคอลัมน์ตระหนักดีว่าผู้อ่านในท้องถิ่นของตนมักจะมองแฟชั่นว่าเป็นสิ่งดี ๆ หรือเป็นการหลอกลวง จึงมีการเขียนคอลัมน์แฟชั่นที่ค่อยๆ ดอกย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่าแฟชั่นเป็นเรื่องทันสมัย เป็นวิถีของโลก ไม่ใช่สิ่งต้องต่อต้าน

โฆษณาที่เผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าสร้างผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนาต่อสังคม เป็นสิ่งที่บ่อนทำลายวัฒนธรรม โดยการเสนอเหตุการณ์เรียนรู้ที่มีการซึมซับไปที่ละน้อยโดยไม่รู้ตัว (incidental learning) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเด็ก ทำให้คนเกิดความต้องการสิ่งฟุ่มเฟือยหรือหลงใหลในด้านวัตถุนิยมมากกว่าที่จะซื้อสินค้าตามความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เมื่อถูกโฆษณาจูงใจบ่อยครั้ง ก็พยายามแสวงหาเงินทองมาใช้ซื้อหา ทำให้บางครั้งอาจใช้วิธีที่ไม่ถูกต้อง

เบญจา แซ่เซีย (2541) ศึกษาทัศนคติของนักเรียนและนิสิตนักศึกษาต่อโฆษณาทางโทรทัศน์ พบว่า โฆษณาเป็นการสร้างค่านิยมและก่อให้เกิดการบริโภคนิยม โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นซึ่งได้รับอิทธิพลได้ง่ายและรวดเร็ว กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติที่ตรงกันว่า โฆษณาสร้างค่านิยมและทำให้เกิดวัตถุนิยม ทำให้วัยรุ่นมีค่านิยมใช้สินค้าที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น นอกจากนั้นกลุ่มนิสิตนักศึกษายังมีทัศนคติว่าโฆษณามีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่สังคมยึดถือ เนื่องจากโฆษณาในปัจจุบันจะแทรกค่านิยมตะวันตกที่มีผลให้ความเป็นไทยเสื่อมลง เช่น กริยามารยาทที่ก้าวร้าว กล้าแสดงออก มีความเปิดเผยมากขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของเมธยาพิมพ์ สมประสงค์ (2538) ซึ่งพบว่า ความเป็นไทยตามทัศนะของคนรุ่นใหม่ อายุ 15-19 ปี มีความคิดเห็นว่า ความเป็นไทยของคนรุ่นใหม่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมลงเพราะมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และมีการแก่งแย่งแข่งขันสูงขึ้น

สื่อมวลชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการเผยแพร่ให้ประชาชนรู้จักกรรมวิธี วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนแบบแผนการดำรงชีวิต ถูกมองว่ามีลักษณะเป็นการค้าเพื่อความอยู่รอดหรือหา กำไร ทิศทางของสื่อมวลชนขึ้นอยู่กับคนที่มีอำนาจและความต้องการในเชิงการค้าเป็นเครื่องมือใน การสร้างลัทธิบริโภคนิยม อันมีผลให้คนนับถือเงินเป็นพระเจ้า เน้นให้คนเกิดความต้องการใน สินค้า โดยมุ่งว่าเป็นรสนิยมของคนรุ่นใหม่ มีการเผยแพร่ภาพยนตร์หรือละครอย่างซ้ำซากถึงแบบ อย่างการดำรงชีวิต การตัดสัณใจ หรือพฤติกรรมที่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมไทยอย่างเปิดเผย เช่น ภาพ ยนตร์หรือละครที่เสนอแนวคิดในการทำงานสนับสนุนการเข้าไปเป็นส่วนเกินในชีวิตครอบครัวของผู้ อื่น เสนอภาพพฤติกรรมการใช้ชีวิตกลางคืนของเยาวชน เป็นต้น(สุภาวงศ์ จันทวานิช และคณะ : 7-8)

กระแสบริโภคนิยมกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในยุคปัจจุบัน McCracken (1990 อ้างถึงใน Steven Miles,1998 :3) กล่าวว่า ในตะวันตก วัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งและขึ้นอยู่กับ การบริโภค ถ้าไม่มีสินค้า สังคมที่พัฒนาแล้วจะขาดเครื่องมือสำคัญสำหรับการผลิตซ้ำ การแสดง ออก และการจัดการวัฒนธรรม แต่กระแสบริโภคนิยมจากตะวันตกกลับก่อให้เกิดปัญหาที่ขัดกับ วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมตะวันออกเช่นในสังคมไทย

รากเหง้าของวัฒนธรรมไทยแต่เดิมคือการพึ่งตนเอง การรักความสันโดษ พึ่งใจในสิ่งที่ตน เองมี กินน้อยอยู่น้อย ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ คำสอนในศาสนาพุทธทำให้ลด โลกะ โทสะ โมหะ ลง ขณะที่อุดมการณ์แห่งการบริโภคผลักดันให้ชนขยายหาสินค้ามาใช้อย่างไม่รู้ จักหยุดหย่อนและทุกรูปแบบ ความอยากที่ขาดปัจจัยยับยั้งจิตใจนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา การทำผิดกฎหมาย และทำลายสังคม

พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต) (2541) กล่าวถึงสังคมไทยว่า ที่ผ่านมา เป็นระยะเวลาที่ สังคมไทยอยู่ในความประมาท พึ่งเพื่อพุ่มเฟิย เห็นแก่การบริโภค เห็นแก่การเสพ ไม่ได้เป็นนัก ผลิต ขณะที่สังคมอเมริกันเป็นสังคมบริโภคและเป็นนักผลิตด้วย ภูมิหลังของฝรั่งคือการเป็นนัก ผลิต แม้ปัจจุบันจะได้ชื่อว่าเป็นนักบริโภค แต่ก็มีความเป็นนักผลิตและนักบริโภคอย่างสมดุลกัน สังคมไทยขาดแคลนทุนมนุษย์ ขาดความเป็นนักผลิต และมีทัศนคติที่ผิด ตกอยู่ในความประมาท มองความสุขจากการเสพ ไม่มีความรับผิดชอบ ขาดวินัย ไม่สู้งาน

สร้อยญา พาณิชญ์กุล (2538) กล่าวว่า ความต้องการเงินทำให้ความยากจนทางจิตใจของคนไทยเพิ่มมากขึ้น ขณะที่ดูเหมือนผู้คนจะจับจ่ายใช้สอยกันมากขึ้น ใช้จ่ายแพงกันมากขึ้น ก็ดูราวกับว่าผู้คนกำลังวิ่งหนีบางสิ่งกันอย่างสุดชีวิต สิ่งนั้นก็คือความยากจนทางวัตถุ แต่ยิ่งวิ่งก็ยิ่งยากจนทางจิตใจลงทุกที เพราะความยากจนนั้นได้เข้าไปสิงอยู่ในหัวใจ เมื่อลมหายใจเข้าออกมีแต่การหาเงินกับการแข่งขันสู่ความเป็นเลิศ หัวใจของคนจึงไม่มีที่เหลือไว้สำหรับความหวังโยหรือความรับผิดชอบอันพึงมีต่อผู้อื่น

ปรากฏการณ์น่าตกใจซึ่งปรากฏเป็นข่าวเมื่อไม่นานมานี้ ได้แก่ รายงานของสำนักข่าวเอพี เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2542 (เดลินิวส์ 31 สิงหาคม 2542 : 1) อ้างจากหนังสือพิมพ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระบุว่า มีนักศึกษาหญิงระดับมหาวิทยาลัยของสถาบันที่มีชื่อเสียงของประเทศขายบริการทางเพศ เพื่อนำเงินไปจับจ่ายซื้อสิ่งของราคาแพงและเลี้ยงตนเอง หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ รายงาน สละหน้ากระดาษติดต่อกัน 3 วัน (วันที่ 6, 7, 8 มีนาคม 2543 : 1) สะท้อนภาพสังคมที่เกิดขึ้นว่า ในสถานบันเชิงบางประเภท เช่น อาบอบนวด มีนักศึกษาใจแตกและผู้หญิงที่คิดว่ารายได้ที่เข้ามาจากการขายบริการทางเพศทำให้มีเฟอร์นิเจอร์ติดตัวที่ล้ำหน้าเพื่อนฝูงในวัยเรียนได้ มาทำงานในลักษณะไซด์ไลน์ และในช่วงที่บริเวณอาร์ซีเอได้รับความนิยมอย่างมาก จะมีหมอนวดและสาวนักเที่ยวรุ่นกระเตาะ อายุไม่เกิน 17-18 ปี มาหาลูกค้า เนื่องจากเด็กบางคนมีความคิดว่า นอกจากจะเป็นการเพิ่มประสบการณ์ทางเพศแล้ว ยังเป็นรายได้ที่ถือว่าอู้ฟู่ไม่น้อย ลำคัญยังเป็นการยกระดับเข้าสู่วงการไฮโซและเข้ากลุ่มเพื่อนที่มีฐานะต่างระดับได้ไม่ยาก มีการเปิดเผยคำให้สัมภาษณ์ของนักศึกษาที่ขายบริการทางเพศ (นิสิตนักศึกษา ปีที่ 32 ฉบับที่ 314 กันยายน-ตุลาคม 2542 : 14) แสดงเหตุผลของพฤติกรรมที่น่าตกใจ

“ผมได้จากแม่เดือนละ 15,000 บาท ไม่ได้เดือดร้อน แต่อยากได้เงิน ใช้จ่ายเป็นคนเที่ยวและใช้เงินเก่ง ถ้าไม่ทำงานนี้ก็ไม่มีปัญหาอะไร ไม่คิดว่าเป็นเรื่องผิดตรงไหน จะซัดก็แต่หลักศีลธรรมของคนไทย ผมคิดว่าไม่เสียศักดิ์ศรีและเราก็ไม่ได้ทำให้ใครเดือดร้อน”

วิทยากร เชียงกูล กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของสังคมไทย ซึ่งหมายรวมทั้งโลก ธรรมชาติ โลกทางวัตถุและโลกของจิตใจ เป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันก่อกระแสความคิดผลักดันให้เกิดแนวทางการพัฒนาทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่ามากกว่าวัฒนธรรมเห็นแก่เงิน เห็นแก่การ

บริโศค อย่างที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะ 1.กลุ่มคนชั้นนำในสังคมที่มีบทบาทกำหนดและบริหารนโยบายทางเศรษฐกิจการเมือง 2.กลุ่มคนที่ทำงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทั้งจากภาครัฐและเอกชน 3. กลุ่มคนที่ทำงานด้านการศึกษา การสื่อสารมวลชนและศิลปวัฒนธรรม

Bo Reimer and Karlerid Fosengren (1990) กล่าวว่า ในสังคมยุคใหม่ (modern societies) มีผู้ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม (socialization agent) อย่างน้อย 8 กลุ่ม คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มเพื่อนร่วมงาน วัด กฎหมาย โรงเรียน องค์กรขนาดใหญ่ที่เป็นตัวแทนกลุ่มเคลื่อนไหว (large organization representing popular movements and interest groups) และสื่อมวลชน ซึ่งการสื่อสารปทัสถาน(norms) ระเบียบ(rules) และค่านิยม(values) ของสังคม ถือเป็นหน้าที่หนึ่งของสื่อมวลชนในการถ่ายทอดวัฒนธรรม (cultural transmission) โดยสื่อมวลชนได้นำเสนอตัวแบบบทบาททางสังคมมากมายไปยังครอบครัว ตัวแบบเหล่านี้ประกอบไปด้วยพฤติกรรมซึ่งได้รับการพิจารณาแล้วว่าเหมาะสมกับสังคมนั้นๆ อย่างไรก็ตาม การแสดงเนื้อหาทางจริยธรรมต่างๆมักไม่ได้แสดงออกมาตรงๆอย่างชัดเจน ดังเห็นได้จากผลการศึกษาเรื่องบทบาทหนังสือพิมพ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย โดย วิวัฒน์ ภูวทิศ และการวิเคราะห์เนื้อหารายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก โดย นารากร ดิยาน (2536) ซึ่งพบว่าเนื้อหาเกี่ยวกับพัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ รวมทั้งพัฒนาการทางสังคมมักเป็นเนื้อหาที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาอื่นๆ ไม่ใช่เนื้อหาหลัก

จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการเปิดรับสารจากช่องทางต่างกัน กับพฤติกรรมของผู้รับสาร เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการด้านการสื่อสารให้เอื้อต่อการเรียนรู้และเกิดพฤติกรรมจริยธรรมที่เหมาะสมต่อไป

ปัญหาคำวิจัย

- 1.การเปิดรับสื่อมวลชนกับการเปิดรับสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ อย่างไร
- 2.การเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลในปริมาณแตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ พฤติกรรมจริยธรรม และทัศนคติต่อพฤติกรรมต่างกันหรือไม่
- 3.การเปิดรับสื่อบุคคลแตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง(subjective norm) ต่างกันหรือไม่

4. พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรง และ พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรมหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชนกับการเปิดรับสื่อบุคคล
2. เพื่อศึกษาความแตกต่างของพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ พฤติกรรมจริยธรรม และทัศนคติต่อพฤติกรรม เมื่อปริมาณการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลแตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความแตกต่างของพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (subjective norm) เมื่อปริมาณการเปิดรับสื่อบุคคลแตกต่างกัน
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้ พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรงและพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง กับพฤติกรรมจริยธรรม

สมมติฐานของการวิจัย

1. การเปิดรับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเปิดรับสื่อบุคคล
2. ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้แตกต่างกัน
3. ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อพฤติกรรมแตกต่างกัน
4. ผู้ที่เปิดรับสื่อจากช่องทางและปริมาณแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมแตกต่างกัน
5. ผู้ที่มีปริมาณการเปิดรับสื่อบุคคลต่างกัน มีพฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง(subjective norm) แตกต่างกัน
6. พฤติกรรมจริยธรรมตามการรับรู้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม
7. พฤติกรรมจริยธรรมตามประสบการณ์ตรงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม
8. พฤติกรรมจริยธรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมจริยธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการเปิดรับสื่อมวลชน 5 ชนิด คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและภาพยนตร์ และการเปิดรับสื่อบุคคล 4 กลุ่ม คือ บิดามารดา ครู เพื่อน และพระสงฆ์

2. พฤติกรรมที่นำมาใช้เป็นกรอบในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยพฤติกรรมต่อตนเอง ด้านการควบคุมตนเอง 5 พฤติกรรม และพฤติกรรมต่อคนอื่น (พฤติกรรมทางสังคม) 5 พฤติกรรม รวมทั้งสิ้น 10 พฤติกรรม ได้แก่

- การห้ามใจ
- การมีวินัยของตนเอง
- การพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่
- การขยันหมั่นเพียร
- การไม่ยุ่งเกี่ยววบายมุข
- การพูดปด
- การล่าเหยียดเนื่องจากสถานทางเศรษฐกิจ
- การให้ความช่วยเหลือ
- การบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน
- การรักษาหน้า

ข้อจำกัด

เนื่องจากผู้วิจัยต้องปรับการใช้คำแสดงพฤติกรรมในข้อคำถาม โดยใช้คำแสดงการกระทำใกล้เคียงแทน เพื่อหลีกเลี่ยงการชี้แนะ (cueing) และลดความทั่วไปของพฤติกรรม จึงอาจทำให้เนื้อหาเบี่ยงเบนหรือไม่ครอบคลุมพฤติกรรมไปบ้าง

นิยามศัพท์

การเปิดรับสื่อ	หมายถึง	ความบ่อยครั้งและระยะเวลามาก-น้อย ในการเปิดรับชมรายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และการพูดคุยกับบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อน พระสงฆ์
การรับรู้	หมายถึง	การที่บุคคลได้ตีความ รับทราบและเข้าใจภาพรวมของแบบแผนการใช้ชีวิตและพฤติกรรมของคนในสังคมที่น่าเสนอผ่านสื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และสื่อบุคคล ได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อน พระสงฆ์
จริยธรรม	หมายถึง	หลักเกณฑ์ที่บุคคลใช้พิจารณาตัดสินว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ถูก-ผิด ควร-ไม่ควรกระทำในสถานการณ์หนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็ นพฤติกรรมทางบวกหรือทางลบ ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรมแสดงออก ซึ่งในการวิจัยนี้จะศึกษาเฉพาะองค์ประกอบด้านพฤติกรรมแสดงออกในบริบทของสังคมแห่งการบริโภคหรือบริโภคนิยมของสังคมทุนนิยม ซึ่งเน้นการแสวงหาความพึงพอใจจากการบริโภคและการแสวงหาผลประโยชน์ใ้ตนเอง บนรากฐานของการสร้างคุณค่าและความหมายของวัตถุและการแสวงหาความแตกต่าง กระตุ้นให้คนแสวงหา พยายามให้ได้มาและสะสมเงินทองทรัพย์สินสมบัติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับปรัชญาดั้งเดิมในแนวรักสัน โดษ พึงพอใจในสิ่งที่ตนมี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

พฤติกรรม	หมายถึง	พฤติกรรมที่แสดงออกในรูปของเจตจำนงเชิงพฤติกรรม (behavioral intention) ซึ่งผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองตามความรู้สึกและเหตุผลตามหลักเกณฑ์ของบุคคล และผ่านกระบวนการตัดสินใจแล้วจึงแสดงออก ซึ่งในที่นี้จะแบ่งแนวทางการพิจารณาเป็น 2 แนวทางตามความเกี่ยวเนื่องหรือสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับการบริโภคนิยมในสังคมทุนนิยม
ทัศนคติ	หมายถึง	การประเมินผลพฤติกรรมของบุคคลต่อพฤติกรรมหนึ่งๆ ว่าทำให้ได้รับผลที่พึงประสงค์หรือไม่ อันจะเป็นแนวโน้มที่มีอิทธิพลต่อการแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมนั้น
ความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง (subjective norm)	หมายถึง	ความคิดของบุคคลเกี่ยวกับพฤติกรรมใดๆ อันเป็นผลจากความเชื่อที่สะท้อนจากคนอื่นว่าคิดอย่างไร กับพฤติกรรมนั้นๆ และคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติอย่างไร ซึ่งการยอมรับตามความเชื่อที่คนอื่นสะท้อนออกมา (normative belief and motivation to comply) นี้มีผลต่อการแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมของบุคคล
ประสบการณ์ตรง	หมายถึง	สิ่งที่บุคคลเคยกระทำหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วยตนเอง
วัยรุ่น	หมายถึง	ชายและหญิงที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ จะช่วยให้ผู้ที่ทำงานและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่สนใจการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะด้านพฤติกรรมจริยธรรม ได้เข้าใจถึงลักษณะทางประชากร การเปิดรับสาร การรับรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมจริยธรรมได้ชัดเจนมากขึ้น

2. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ที่ทำงานและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง โดยตรงและ โดยอ้อมที่สนใจการพัฒนา
สังคม โดยเฉพาะด้านพฤติกรรมจริยธรรมใช้ในการจัดการด้านการสื่อสารให้เอื้อต่อการเกิดพฤติ
กรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ในสังคม